ARMENIA, Journal en langue Arménienne fondé à MARSEILLE en 1885

ՄԱՐՄԱՆՔ

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամբողջ 29րդ տարեշրջանի (1913 օգոստոս–1914 յուլիս) բաժնորդագինն է 20 ֆրանգ. Թուրքիոյ և Պարսկաստանի համար 10 ֆրանգ, ԿԱՆԽԻԿ: Ամառնային բաժնորդագինն է 2 ֆրանգ. Թուրքիոյ և Պարսկաստանի համար 1 ֆրանգ.: Նամակ կամ դրամ ղրկել այս հասցէով.

M. PORTOUKALIAN
Directeur du journal *Armenia*
MARSEILLE (France)

ԻՆԹ ՏԱՐԻ
ԹԻՒ 48

1914 ՄԱՅԻՍ 13 Դ.
(Հ. Տ. 1914 Ապրիլ 30)

ՊԱՏՄԱՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնը եթէ հարկ համարի, համառօտելով և կամ մասամբ միայն կը հրատարակէ իրեն ղրկուած գրութիւնները: Պարտաւոր չէ վերադարձնելու չհրատարակուած ձեռագիրները:

Ծանուցումներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով:

Ծանուցման 1 միջակ գիրը 1 սանտիմ կարժէ. 1 գիտադիրը 2 սանտիմ:

Les annonces en français et en arménien sont reçues au bureau de la Rédaction : Place Alexandre-Labadié ,17

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի բարեկարգութեան վերատեսչութիւնը. — Ասորատառ Աւետարանը. — Նամակ Թիւրքիահն (Կ. պոլիս). Նամակ Թիւրքիահն (Պէյրութ). — Հայերն Թիւրքիա. — կեանքը Վանի մէջ. — Բաղէշի Ֆիւրտերի ապստամբութիւնը. — Ամենայն Հայոց Հայրապետին քրոջ մահը. — Տեղական. — Թիւրքական լուրեր. — Զանազան լուրեր. — Ամերիկայի Միացեալ-Նահանգները եւ Մեքսիքա. — Ծանուցումներ

ՀՈՑԱՍՏԱՆԻ ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒՄՆԵՐԸ

Կ. պոլսէն կը հեռագրեն թէ Հոլանտացի վէսթէնէնկը և նորվեգիացի դնդապետ Հօֆը, որոնք ընդհանուր վերատեսուչ նշանակուած են Հայաստանի բարենորոգութիւններուն հրահկելու համար Կ. պոլիս ժամաներ են ապրիլ 30ին.

Կայսրան եկած էին զանազան ընդունելու մեծ եպարքոսին և ներքին գործոց նախարարին ներկայացուցիչներ:

***

Տ. վէսթենէնկ, քրիստոնեայ բնիկ չեռեքեզ մին, հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրած է «Սրամարտի» խմբագրին:

«Հոս կուգամ, տոգորուած խոր բունկ սիրով մը այս երկրին հանդէպ, որուն արագ և բարեդէպ բարգաւաճումը կը վախճքիմ, ինձի յանձնուելիք պաշտօնը նոր չէ ինձի համար, որովհետև Հոլանտական Հնդկաստանի մէջ իմ երկարատև ընակութեամբս արդէն ընտելացած եմ իսլամական իրաւունքին, բարքերուն և սովորութիւններուն: Հոս ալ բազմաթիւ աղգութիւններ կան որոնք երբեմն կռիւի կը բռնուին իրարու հետ, և կառավարութեան պետին դերը պէտք է ըլլայ անոնց միջև հաւասարակշռութիւն մը պահել և մանաւանդ իրապէս պատուաւոր վարչութիւն մը ունենալ:

«Ինձի կը թուի որ, հարկաւոր փոփոխութիւնները կատարելով, այն կացութիւնը զոր պիտի գտնեմ Ասորոլուի մէջ՝ շատ դիւրի կերպով տարբեր պիտի չըլլայ այն կացութենէն որ դոյութիւն ունի Հոլանտական Հնդկաստանի մէջ. Մինչուշտ, աղգաբնակութեանց նկարագիրը չի կրնար նոյնը ըլլալ, բայց իրերու ամբողջութիւնը, ինչպէս կը թուի ինձի, կը ներկայանայ նոյն բնաւորութեամբ:

«Պէտք է աւելցնեմ որ Հոլանտական Հնդկաստանի մէջ, ընդհանուր կառավարիչը, ձեր խօսքով վալին կամ ընդհանուր քննիչը վախարքայի իշխանութիւն ունի՝ իր իրաւասութիւնը բացարձակապէս կը տարածուի վարչութեան բոլոր ճիւղերուն վրայ. դատարաններ, եւևմտական գործեր, հանրօգուտ շինութիւններ, երկրագործութեան ևն. ևն.: Բանակն ալ անոր տրամադրութեան տակ է ի հարկին, և ինք կրնայ մինչև անգամ օրէնքներու գործադրութիւնը դադրեցնել: Ուրեմն ի լրապէս բացարձակ իշխանութիւն մը տրուած է իրեն. բայց ասիկա է միակ միջոցը որով կարելի է գործել պարագայներուն համաձայն և պահանջուած տրամադրութեամբ: Այս կերպով է որ կրցանք Հոլանտական Հնդկաստանին տալ այն վարչութիւնը զոր այդ հողամասը ունի այսօր:

«Երկիր մը ամէն բանէ առելի պէտք ունի արդարութեան մը որ այդ անունին արժանի ըլլայ իրապէս ինչպէս նաև կատարելապէս պատուաւոր վարչութեան մը: Այսոնք են այն երկու նպատակները որոնց պիտի ձգտիմ իմ պաշտօնիս մէջ:

«Վստահ եմ որ իմ պաշտօնավարութեանս մէջ ինձի հետ պիտի ունենամ օսմանեան կայսերական կառավարութեան բանկագին և անհրաժեշտ աջակցութիւնը առանց ուրուն ինձի համար անհնար պիտի ըլլայ ոեւէ արդիւնքի հասնիլ, հակառակ իմ բոլոր բարի տրամադրութիւններուն:

«Պէտք է ըսեմ ձեզի թէ յանձին Ն. վ. Սախտ Հալիմ փաշայի գտայ ամէն տեսակէտով ականաւոր անձ մը, որ շատ փափաքչական ընդունելութիւն մը ըրաւ ինձի: Թոյլ տուէք որ յայտնեմ նաև այն մասնաւոր յարգանքը զոր իմ վրայ Թողուց Ն. վ. Թալէաթ պէյի հետ իմ տեսակցութիւնը: Պէտք է յայտնեմ ձեզի իր քաղցրաբարոյ վերաբերումը: Ինք պէտք եղած մարդն է այն փափուկ և դժուարին պաշտօնին համար որ է Թուրքիոյ նման ընդարձակ կայսրութեան մը ներքին գործերու նախարարութիւնը:

«Գալով իմ Ա. Հայրապետ մեհնուհիս Թուականին և իմ պաշտօնիս վերաբերող ուրիշ մանրամասնութիւններու, ո՛չ մէկ բան կրնամ ըսել ձեզի որովհետև վերջնականապէս ոչինչ որոշուած է տակաւին, կը կրկնեմ. ես հոս կուգամ այս երկրին հանդէպ խորունկ սիրով մը և անոր բարգաւաճման ու յառաջդիման աշխատելու շատ անկեղծ փափաքով: Եւ կրնամ աւելցնել թէ չեմ կարծեր որ այս գործը իմ ուժերէն վեր ըլլայ:»

***

Տ. վէսթենէնկ, Հոլանտացի վարչական ամենակարող անձնաւորութիւններէն մէկն է: Ծնած է 1872ին Հոլանտական Հնդկաստանի մէջ: Իր ուսումն առած է Եւրոպայի մէջ ուր եկած է երեխայ ժամանակին: Երկար տարեն պաշտօն վարած է Հոլանտական գաղթային վարչութեանը մէջ ուր իր կորովի և անաչառ գործունէութիւնը նշանակելի եղած է:

Տ. Նիկոլա Հօֆ Նորվեկիացի զինուորական մ'է: Ծնած 1867 Քրիստիանիայի մէջ, զինուորական կրթութիւնն առած է Բրիսթիանիայի բարձրագոյն վարժարանը: Նորվեկիայի պատերազմական նախարարութեան մէջ վարած է նաև ընդհանուր սպասարկութեանց պետի պաշտօնը կատարեալ վարչական յատկութիւններով:

Ընդհանուր կերպով երկու քննիչներին մասին տրուած տեղեկութիւնները շատ գոհացուցիչ են և անտարակոյս կերևի որ ամենայն ճշտութեամբ պիտի կատարեն իրենց յանձնուած գործը:

ԱՍՈՐԱՏԱՌ ԱՒԵՏԱՐԱՆԸ

Ամերիկայի 38րդ Թուին մէջ ուրախութեամբ կարդացի Տիար Հրաչեայի կողմէ ինձ ուղղուած նամակը, որուն մէջ մանրամասնութիւններ կուտար ընդբի առաքելոյ եղող ասորատառ բայց հայալեզու Աւետարանի մասին: Մինչև որ Տ. Հրաչեայ՝ Տէր Զահվարանի կաթողիկոսարանը երթալով կարենայ յիշեալ Աւետարանի յիշատակարանը պարունակող էջը լուսանկարել, պիտի խնդրէի որ այժմէն հաճէր իմացնել, թէ արդեօք Ասորիները սովորութիւն՝ ունին Աւագ Ուրբաթ օրը կամ Ս. Զատկին՝ բազմաթիւ լեզուներով Աւետարան կարդալու, ինչպէս կընեն Յոյները: Եթէ ունին, կը նշանակէ թէ Տիարպէքիրի Ասորւոյ Ս. Աստուածածնին եկեղեցիին մէջ գտնուած արդի ասորատառ և հայալեզու Աւետարանը՝ նոյն նպատակին համար է, նկատելով որ երեք էջ միայն գրուած է հայ լեզուով, իսկ եթէ չունին, այն պարագային չատ կարեւոր է Զահվարանի «մագաղաթի վրայ գրուած» Աւետարանը, որ իսկապէս հնութիւն մը կերեւայ: կարեւոր է նաև դիտնալ, թէ ինչ են միւս ասորատառ և հայալեզու ղրքերը, որոնք նոյն կաթողիկոսարանը կը գտնուին: Տ. Հրաչեայ երբ Զահվարան երթայ, անշուշտ կը հաճի այս մասին ընդարձակ տեղեկութիւններ քաղել և ղրկել Արմենիային, որ իր էջերը սիրով կը բանայ ազգային տեսակէտով աւագ կարեւորութիւն ունեցող այս տեսակ խնդիրներու:

Եւրոպայի դիւանականները շատ դէշ գաղափար կազմած են մեր պատմութեան ու մատենագրութեան մասին: Նոյն իսկ պրոֆ. Մառի պէս մէկը բացարձակ կերպով կըսէ, թէ Հայոց գրականութիւնը կսկսի ութերորդ դարէն, և թէ Աստուածաշունչէ թարգմանութիւնն ու հինգերորդ դարէն համարուած մեր նշանաւոր մատենագիրները՝ չեն կրնար ութերորդ դարէն առաջ ըլլալ: Մառի այս կարծիքին դէմ գրած եմ փարիզի արեւելագիտական Journal Asiatique հանդէսին մէջ, որ մօտերս լոյս կը տեսնէ: Մենք հիմա աշխատելու ենք զօրաւոր փաստերով ջրելու Մառի և նմանեաց ենթադրութիւնները: Այսր համար շատ կարեւոր է ասորատառ և հայալեզու ղրքերու գոյութիւնը, եթէ տակաւին

— չմոռնամ ըսել — անոնք հինգե-
րորդ դարէ առաջ են։ Եթէ հինգե-
րորդ դարէ վերջը գրուած են, Մա-
ռի կարծիքը կը հաստատուի դըժ-
բախտաբար։

Ա՛ռ այժմ այսքան։

Կ. Ճ. ԲԱՄՄԱՋԵԱՆ

փարիզ

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԷՆ

Կ.պոլիս, 16/29 ապրիլ 1914

Հայաստանի բարենորոգմանց հար-
ցը առաջնակարգ այժմէութիւն մը
ստացած ըլլալով ներկայիս, և Հո-
լանտայի ու Նորվեկիացի երկու ընդ-
հանուր քննիչներուն մօտերս հոս
ժամանումն ալ ծանուցուած ըլլալով,
տեղական մամուլը լեցուն է՝ ամէն
օր հայկական գաւառներու յառաջ
վիճակագրական զանազան տեղեկու-
թիւններով, «լա Թիւրքի» ֆրանսե-
րէն թերթը վերջերս վանայ ու
կարնոյ նահանգներուն մասին Ժ.
Պէռնօի կողմէ վիճակագրուած կարգ
մը ծանօթութիւններ ունէր որոնք
իրենց չահեկանութեանը համար կու-
զեմ Արմենիահ ընթերցողներուն
ներկայացնել, Բալէչի նահանգինը
հաղորդած ըլլալով արդէն նախըն-
թաց նամակով։

Վասպուրականի նահանգը 1815ին
է որ անջատուեցաւ կարնոյ մեծ էլա-
յէթէն, Տարածութիւնն է 47.700
քառ. քիլօմէթր՝ որուն հաշիւ 15.000ը
մշակուած, կը բաժնուի վանայ և
Հէքքեարի գաւառներուն, հետեւեալ
գաւառակներով. — վան, կարճկան,
Շատախ, կուաշ, Աթիճէվազ, Ար-
ճէշ, Բերկրի, Մոկս, Ձուլամերկ,
Ախթակ, կաւար, Շէմխինան, Մահ-
մուտի, Նորդուզ, Զալ, Սամուրէթ-
իւլ-Համիտ, Պէյթ-իւլ-Շէհապ, Ու-
րամար և Ամատիէ։ Վասպուրական
կը պարունակէ 450.000 բնակչու-
թիւն մը հետեւեալ բաժանումով։
175.000 Քիւրտ, 150.000 Հայ,
80.000 Նեստորական, 25.000 Թիւրք,
6.000 Քաղդէացի, 5.000 Հրեայ,
5.400 Եզիտի, 600 Գնչու, 500 Չէր-
քէզ և 2.500 զանազան ցեղ և կրօնք-
ներէ։

Հայերը ունին վանայ մէջ Արքե-
պիսկոպոսութիւն մը, Պաշտալէի մէջ
Առաջնորդութիւն մը ու Ագթամա-
րայ մէջ կաթողիկոսութիւն մը։

Կարգ մը պատմաբան աշխարհա-
գէտներու դրածներուն նայելով՝ վա-
նայ Հայերուն մեծամասնութիւնը
ծագումով Հրեայ է, և սերած Մեծն
Տիգրանի Պաղեստինէն գերի վա-
րած իսրայէլացիներէն։ Նեստորա-
կաններն 431ին Եփեսոսի ժողովէն
գաղտապարտուած Նեստորի հետևող-
ներն են, սերած հաւանականաբար
Ասորիներէն ու Քաղդէացիներէն,
որոնց խառնուած են նաև շատ Հրեայ
գերիներ Հրէաստանէն բերուած Հա-
յաստանի Թագաւորներուն կողմէ։
Նահանգին գլխաւոր գետերն են
Արևելեան եփրատ ու Մեծ Զապ՝
օժանդակ Տիգրիսի։ Վանայ ծովը
ծովու մակերևոյթէն 1650 մէթր
բարձր է և 100 մէթր խորութիւն
ունի. Հայերը զայն կանուանեն Լիճն
Տօսպի. ունի չորս կղզեակներ՝ Ագ-
թամար, Լիմ, Առաքր և կտուց։
Վասպուրական ի հնումն եղած է
Հայոց որբանը. Վանայ հարաւա-
կողմն է Հայկացորը, ուր Հայ ազ-
գութեան հիմնադիրն Հայկ՝ Նէմրո-
տի բռնակալութենէն խոյս տալու
համար իւր ցեղին հետ հաստատ-
ուեցաւ Քրիստոսէ 2650 տարիներ
առաջ։ Վասպուրականի վերջին Թա-
գաւորը Մենուքիրիմ, Սեղբուքեանե-
րու յարձակումէն վերջ իւր Թագա-
ւորութիւնը փոխանակեց Բիւզան-
դիոնի վասիլ Բ. կայսեր հետ, ըս-
տանձնելով Սեբաստիոյ ընդհանուր
կուսակալի պաշտօնը, ուրկէ վերջ
Հայերը հաստատուեցան Սեբաստիոյ
մէջ։ Օսմանցիք Գանունի Սուլթան
Սիւլէյմանի օրով գրաւեցին վանայ
նահանգը 1534ին։ Հին Հայերը վան
քաղաքը կը կոչէին Վան-Տոսպ։ Քա-
ղաքը հաստատուած է 1730 մէթր
բարձրութեամբ տարահարթի մը
վրայ. տորոսը Այգեստանի Թաղերը
կը տարածուին մրգաստաններու և
այգիներու մէջ։ Քաղաքը ունի 35.000
բնակիչ, որոնցմէ 18.000 Հայ, 16.000
Իսլամ ու 1000 Հրեայ և զանազան
ժողովուրդ։ Շամիրամայ կողմանէ
հիմնուած Շամիրամակերտ՝ վերա-
շինուեցաւ վանայ կողմէ՝ Հայերը վա-
հէ Թագաւորին որ կառուցաւ Մեծն
Ալեքսանդրի հետ։ Վան քաղաքը
ունի 13 Հայկական եկեղեցի, 10
մզկիթ, 245 փողոց և դրեթէ 8.000
մեծ ու փոքր տուն. վան իւր հին
յիշատակներէն պահած է միայն
կարգ մը սեպաձև դիւաւորընթեռնե-
լի արձանագրութիւններ։

Գալով կարնոյ՝ ինչպէս նախա-
պէս ըսինք, Էրզրում մեծ էլայէթ
մըն էր 1865 Թուին, բայց տասը
տարի յետոյ այս անհունապէս ըն-
դարձակ նահանգը բաժնուեցաւ վեց
վիլայէթներու, այսինքն՝ կարին,
վան, Հէքքեարի, Տերսիմ, կարս և
Զիլդիր։ 1878ին կարս, Զիլդիր, Սո-
ղանլը, Գաղիչման Ռուսիոյ Թողուե-
ցան, ու 1881ին Հէքքեարի միացու-
եցաւ վանայ, և Տերսիմ ալ խաթ-
բերդի։

Ներկայիս կարնոյ նահանգին տա-
րածութիւնն է 76.720 քառ. քիլո-
մէթր, և ընդհանուր բնակչութիւնն
է 645.702 հոգի։ Մահմետականներ
450.782, Հայեր 184.967, Յոյներ
3.725, Ղպտիներ 16, Հրեաներ 6,
օտարահպատակներ 1.220 և զանա-
զան նահանգներէ 4.986։ կարնոյ
նահանգը բացի իւր ունեցած բնա-
կան ամենաճոխ հանքային, անտա-
ռային և ձկնառատ լիճերու ու գե-
տերու հարստութիւններէն, կը պա-
րունակէ նաև շուրջ 3.000.000 կով,
ոչխար, եղ, ձի, գոմէշ ևն։ Ներածու-
թիւնք մօտաւորապէս 650.000 ոսկ-
ւոյ և արտածութիւնք 350.000 օսմ.
ոսկւոյ կը հասնին։

Կարնոյ նահանգին հրաբխային
բորբոքումներ և երկրաշարժներ գրե-
թէ միշտ անպակաս եղած են։ Նա-
հանգին կեդրոնագլուխը եղող կա-
րին քաղաքը վաճառականական, ռազ-
մագիտական և բազմամարդութեան
տեսակէտներով Ասիական Թուրքիոյ
մեծագոյն քաղաքներէն է։ Բնակիչ-
ներուն թիւն է 45.000 որուն
21.000ը մահմետական, 18.000ը Հայ
և 6.000ը զանազան ազգութիւններ։
Էրզրում բառին ստուգաբանութիւնն
է Էրզ=երկիր և րում=յոյն կամ
հռոմայեցի։ Հայկական Թագաւորնե-
րուն օրով՝ կարին մայրաքաղաքն էր
Մեծ Հայքի, և զոր Հռոմէները կան-
ուանէին կարինթիա։

Բիւզանդեան կայսրութեան օրով
Մեծն Թէոտոսիոս կայսրն ալ տիրած
է կարնոյ ուր չհինել տուած է միջնա-
բերդ մը և ամրութիւններ որոնք
կը յիշեն ցարդ։ Սելճուգներէն յե-
տոյ կարնոյ տիրեցին Ձինկիզ-խան և
Թիմուրլէնկ ու 1430ին Ա. Դայունլու
Հասան փաշան։

1470ին, կարնոյ նահանգը ամ-
բողջովին միացաւ Շէյխ Հայտար
Ջահէի ստացուած քներուն ընդ դե-
րիշխանութեամբ Պարսկաստանի.
Սակայն Սուլթան Սելիմ Ա. Պարս-
կաց յաղթելով երբ Դաւրէժ մտաւ,
Պարսիկները հարկադրուեցան օս-
մանցիներուն Թողուլ կարինը ինչ-
պէս և դեռ ուրիշ շատ մը նահանգ-
ներ։

Կարնոյ նահանգին պատմականօ-
րէն շատ կարևոր քաղաքներէն մին
է նաև Երիզա քաղաքը, որ ապաս-
տանարան եղած է Մեծն Գրիգոր
Լուսաւորչայ, երբ Լուսաւորիչ Տըր-
դատ Հայոց Թագաւորին հալածանք-
ներէն հարկադրուած Թողուց Հա-
յոց մայրաքաղաքը և ապաստանեցաւ
Երզնկա։ Ի յիշատակ Գրիգոր Լու-
սաւորչայ, Երիզայի մօտ կառուց-
ած են երկու համբաւաւոր վանքեր՝
որոնք ցարդ ուխտատեղիներ են Հա-
յոց։ Երզնկա քաղաքը 1784ին մա-
սամբ կործանուած է երկրաշարժէ, ու
հարիւրաւոր ժողովուրդ ինչպէս և այն
առենուան կուսակալ Սիւլէյման բա-
շա աւերակներու ներքև Թաղուած
են։

Ինսպէքտար ՏԻՐԱՆ-ԹՈՐԳՈՄ

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԷՆ

Պէյրութ 22 9 ապրիլ 1914

Ապրիլ 1/14ին Ա՛ռ երկուշաբ-
թի օր գաղղիական «Մէսաժըրի»
ընկ. շոգենաւով Պէյրութ հասաւ
օսմ. հեռագրական և թղթատարա-
կան նախարար՝ Հայազգի Ոսկան
Էֆ. Մարտիկեան։ Այժանավայէլ
պատիւներով ընդունուեցաւ մինչև
ծովեզերք. իրեն դիմաւորութեան
դնացած էին պէյլրպէյի կուսակալը,
ոստիկանական հրամանատար փա-
շան և բարձրաստիճան պաշտօնեա-
ներ։ Մինչդեռ օրը պէյրութի հե-
ռագրատունն ու նամակատունը այ-
ցելեց և լուրջ բանախօսութիւններ
ըրաւ։ Բոլոր պաշտօնէից առջև պար-
զելով իրենց պարտականութիւնը յոր-
դորեց զիրենք որ իսրաէլ աչխատին
յօգուտ օսմ. Հայրենիքին... Պէյրու-
թի բոլոր եւրոպական հիւպատոսնե-
րը և ազգապետները այցելութիւն-
ներ տուին իրեն և ամէնքն ալ գոհ
տպաւորութիւններ ունեցան։ Մին-
չև ասդ շաբաթ օր պէյրութ կե-
ցաւ և քաղաքին համար օգտակար
կարգադրութիւններ ըրաւ, հինգ-
շաբթի նամակատուն և հեռագրատուն
հաստատելով։ Շատ ուրախալի է
ըսել որ պէյրութի մէջ հրատարակ-
ուղ 10 12 արաբ և գաղղիական թեր-
թերը մեծ գովեստով կը
խօսին Ոսկան Էֆ.ի վրայ. թէ. «Ա՛հա
ասկից իր պաշտօնին կատարեալ դի-
տակից և օսմ. Հայրենիքի օգտին
ծառայող հայ նախարար մը, որ ա-
ռաջին անգամն ըլլալով պատրաստ կե-
կէ օսմ. ներքին և հեռաւոր նահանգ-
ները և անձամբ բարեկարգելու հո-
գատար կը լինի. երանի՛ ամէն նա-
խարար Ոսկան Էֆ.ի այդ գովելի
օրինակին հետևէր...»։

Ա՛սդ շաբաթ օր ճրագալոյսի ե-
րեկոյին Հայոց եկեղեցին եկաւ Ս.
Պատարագի ներկայ գտնուեցաւ, և
ապա մեկնեցաւ Հայֆայ և անկից
ուրիշ տեղեր ևս պիտի այցելէ։

* * *

Պէյրութի Ամերիկեան S. P. C.
(Սուրբ Փրոթէսթան քոլէճի) Ամե-
րիկացի ուսուցիչներէն 15 անձինք
Ջատկի 15 օրերայ արձակուրդի ա-
տեն Երուսաղէմէն կէս ժամ հեռա-
ւորութեամբ Թափօր լեռան մօտ բը-
լուրի մը վրայ յանկարծ յարձակում
մը կը կրեն քանի մը զինեալ տեղա-
ցի արաբներէ. փրօֆէսօրներն ալ
կընդդիմանայ աւազակներուն, որոնք
հրացանով կը վիրաւորեն զինքը-
ասոր վրայ բոլոր փրօֆէսօրները
վախնալով անձնասուր կը լինին ա-
րաբներուն, որոնք կը մերկացնեն
զամէնքն ալ և բոլոր հանդերձներն,
դրամներն, և լուսանկարչական մեքե-
նաներն առնելով կը հեռանան, և
այսպէս Ամերիկացի ուսուցիչները
գլխիկոր կը դառնան Երուսաղէմ,
իրենց հիւպատոսին լուր կուտան,
որ իսկոյն օսմ. կառավարչին կը դի-
մէ, որուն վրայ անմիջապէս կառա-
ւարութիւնը, ոստիկաններ հանե-
լով կը յաջողի ձերբակալել աւազակ
արաբները և բոլոր կողոպուտը ետ
առնելով տէրերուն կը դրուի. իսկ
վիրաւոր ուսուցիչը Պէյրութ բերին
ուր հիւանդանոցին մէջ կը դար-
մանուի։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Ինչպես տեղյակ ենք մեր ընթերցողներին, Ամերիկայի Հայկական Ազգային Խորհուրդը ստեղծվել է 1918 թ. Վաշինգտոնում՝ Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների նախագահ Վուդրո Վիլսոնի նախաձեռնությամբ։ Խորհրդի նպատակն է եղել ներկայացնել Ամերիկայի հայությունը Փարիզի խաղաղության կոնֆերանսում։ Խորհրդի նախագահ է ընտրվել Ջեյմս Բրայս, իսկ գործադիր մարմնի՝ Գործադիր կոմիտեի նախագահ՝ Ջուդա Մագնես։ Խորհրդի անդամներ են եղել Ամերիկայի հայտնի գործիչներ։

Խորհրդի գործունեության մասին մանրամասն տեղեկություններ կարելի է գտնել Ամերիկայի հայ գաղթականության պատմության վերաբերյալ գրքերում։ Մենք այստեղ կանդրադառնանք միայն Խորհրդի գործունեության մի կարևոր հարցի։

Ինչպես հայտնի է, Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների Սենատը 1919 թ. հունիսի 28-ին վավերացրել է Սևրի պայմանագիրը, որով Թուրքիան ստանձնում էր Հայաստանի նկատմամբ որոշ պարտավորություններ։ Սակայն Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների Կոնգրեսը չվավերացրեց այդ պայմանագիրը, և Ամերիկան պաշտոնապես պատերազմական դրության մեջ մնաց Թուրքիայի հետ։ Այդ պատճառով Ամերիկայի հայությունը ստիպված էր պայքարել Կոնգրեսի անդամների միջոցով, որպեսզի Ամերիկան ևս վավերացնի Սևրի պայմանագիրը։

Խորհրդի գործունեության մասին մանրամասն տեղեկություններ կարելի է գտնել Ամերիկայի հայ գաղթականության պատմության վերաբերյալ գրքերում։ Մենք այստեղ կանդրադառնանք միայն Խորհրդի գործունեության մի կարևոր հարցի։

Ինչպես հայտնի է, Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների Սենատը 1919 թ. հունիսի 28-ին վավերացրել է Սևրի պայմանագիրը, որով Թուրքիան ստանձնում էր Հայաստանի նկատմամբ որոշ պարտավորություններ։ Սակայն Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների Կոնգրեսը չվավերացրեց այդ պայմանագիրը, և Ամերիկան ևս մնաց պատերազմական դրության մեջ

բամասչելի են, տոմսակները արդէն հրապարակ ելած են և կը ծախուին Ֆեռքէ, պ. Գ. Շահլամեանի վաճառատունը, 15, rue Longue des Capucins և հանդէսին օրը Սալօնին դուռը։

Հանդէսին հասոյթը ի նպաստ Զաւարեան ֆօնտին յատկացուած լինելով, կը յուսանք թէ Մարսէյլի հայ գաղութը իր սիրայօժար մասնակցութեամբ պիտի քաջալերէ այդ բարեգործական ձեռնարկը։

— Մնցեալ կիրակի մայիս 10ին տեղի ունեցան Ֆրանսահ մէջ հայ մեմասականի ձգուած երեսփոխանական ընտրութիւնները։

Մարսէյլի մէջ ընտրուեցան Տ. Պէրժօն՝ արմատական և Պ. Գասպարեան՝ ընկերվարական։ Տ. Շանօ, նախկին երեսփոխան որ իբր առաջդիմական կը ներկայանար, իր հակառակորդ Պէրժօնէն 1.300 ձայն պակաս ունենալով պարտուեցաւ. առտու վրայ քաղաքապետութեան պաշտօնէն հրաժարականը տուաւ։

Ընդհանուր կերպով Ֆրանսահ մէջ կատարուած ընտրութիւններն ընկերվարականներէն համար յաղթութիւն մը եղան։ Ներանց թիւը նոր ներսփոխանական ժողովին մէջ կանցնի 102ի, այսինքն նախկին ժողովէն 35 աւելի։

ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Օսմ. կառավարութիւնը նոր պրօհաւոր մը ապսպրած է ֆրանսական գործատունի մը։ Այդ պատերազմանաւը պիտի լինի «Տրէատնօվ»ի տիպէն երեք կը հասցնէ օսմանեան «Տրէատնօվ»ներէն թիւը որոնց առաջինը քիչ ժամանակէն Թիւրքիոյ պիտի յանձնուի անգլիական պոլծատունէն մը կազմէ։

Օսմ. կառավարութիւնը ապսպրած է նաև վեց մօրթիլանաւերը և երկու Հրասոյզ պատերազմանաւ մը։

— Բարիզէն ապրիլ 30ին կը հեռագրեն թէ կ.պոլսէ ոսւս պեռպոնը իր առաջին ֆարուս գործին յանձնարարած է քննութիւն կատարել Յոյներէն դէմ գործուած կեղեքումներէն ժամին Մակեդոնիոյ մէջ, գումը 10.000 ռուպլի դրկելը է օգնութեան համար։

— 15/28 ապրիլին մեծ շուքով տօնուեցաւ Թիւրքիոյ մէջ Մարմարայի գահակալութեան տարեդարձը։

ՋԱՆԱՋԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Աւստրիական արտաքին գործոց նախարարութիւնը հրատարակած է մի «Կարմիր Գիրք» որ կանոնադրական պայքանաւ խնդիրներէն վրայ։ Ա կարմիր Գիրքէն կերևայ թէ աւստրիական կառավարութիւնը տեղեկութիւն ունէր պայքանաւ ուժերուն թիւերուն մէջև եղած պատերազմանաւերէն ձրագրին գործոց նախարարութիւնը կաշխատի չեռև տպագրել ամբողջ ցանկ թէ աշխատած է, մեւս տէրութիւններուն հետ պատերազմին առնչուելն առնել, բայց այդ չանքերը իզուր ձգելով, յաջողած է գոնէ կռիւը Պալքաններուն մէջ տեղափակել։ կաւելցնէ նաև որ այդ արդիւնքը ձեռք բերած է առանց «բացարձակ անշահասիրութեան» ոեէ խոստում ընելու։

— Տ. Բօլ Ռըվուալ, նախկին կառավարիչ Օսմ. հանրային Գործոց մեռաւ ապրիլ 29ին Էքսի մէջ ուր եկած էր ծանր հիւանդութենէ մը բժշկուելու։

— Սիսիլիոյ մէջ Գադանի մօտ պատահեր է մայիս 7ին խիստ երկրաշարժ մը Լիներայի գիւղը ամբողջովին քանդուած է. մեռածներուն թիւը կը կարծուի 100ը անցնիլ։ Մեր ընթերցողները կր յիշեն Մէսինայի սոսկալի երկրաշարժը որ տեղի ունեցաւ ասկէ 5 տարի առաջ նոյնպէս Սիսիլիոյ մէջ և որ 100.000է աւելի մահ պատճառեց։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ԵՒ ՄԷՔՍԻԿԱ

Հարաւային Ամերիկայի Շիլիի, Արժանդինի և Պրէզիլի երեք հանրապետութիւնները որոնք իրենց մէկնորդութիւնն առաջարկած էին Մէքսիքային և Միացեալ-Նահանգներուն մէկև, խորհուրդ տուեր են երկու կողմերուն առժամանակեայ զինադադար մը ընելու համաձայնիլ։ Միացեալ Նահանգները ընդունած են այդ առաջարկը։

Տ. Պրիան կը յայտարարէ թէ մէկնորդներն Միացեալ-Նահանգներէ և Մէքսիքայի ներկայացուցիչներուն հետ պիտի տեսակցին մայիս 18ին Նիագարա-Ֆոլսի մէջ։

ՕԱՆՈՒՅՈՒՄՆԵՐ

Ա.ԶԴ

Ինչպէս ծանուցած էինք մեր նախորդ թուին մէջ, Ազմենիայի խմբագրատունը Մ. Փորթուգալեան 17/30 ապրիլի մեկնող Մէսաժըրի Portugal չեզնեալով մեկնեցաւ կ.պոլիս, ներկայ գտնուելու համար այնտեղ ապրիլ 27/10 մայիսի կիրակի օր իր հանրային կեանքի 40ամեայ յոբելեանին առթով կատարուելիք հանդէսին։ Մինչև իր Մարսէյլ վերադարձը Ազմենիան պիտի հրատարակուի 2 չաբաթը մի անգամ։ Ազգէ նիւթապէս չպիտի վնասուին Ազմենիայի բաժնորդներն որովհետև ամբողջ տարեշրջանի բաժնորդագինը վճարողներն իրաւունք պիտի ունենան մինչև 52 թիւ ստանալու։

Ազմենիայի վերաբերեալ դրամ կամ ոեէ դրութիւն պէտք է ուղղել հետևեալ հասցէով

M. Portoukalian
Directeur du journal arménien
« Armenia »
Marseille (FRANCE)

1. ՀԱՅԱՍՏԱՆ Ուղեւորութիւններ և ուսումնասիրութիւններ (ARMENIA Travels and Studies)։ Հեղինակ Հ. Յ. Պ. Լը Չ. Թարգմանիչ Լեւոն Լարենց։ Ա. հատոր, Ռուսական Հայաստան։ Կ.պոլիս։ Տպագր. Ռ. Պապեան 1913։ Գինն է տոմիսս 2 1/2 րուլ., Եւրոպա 7 ֆր. և Ամերիկա 1 տոլար և 25 ենթ։

2. Նոր դասագիրք ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ. Բ. տարի (միջին), բազմաթիւ պատկերներով ու քարտէսով։ Պատրաստեց Կ. Ց. Բասմաջեան։ Բ. տպագր. (հոխացուած). Կ.պոլիս, տպագր. Օ. Արզումանեան։ 1913։ Գինն ֆր. 1,50։

3. ԻՍԿԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ. քարտէսներով, վաւերական պատկերներով, ճիւղագրական տախտակներով և ժամանակագրական ու յատուկ անուանց ցանկերով։ Պատրաստեց Կ. Ց. Բասմաջեան։ Ա. մաս։ Կ.պոլիս. Տպագր. Օ. Արզումանեան։ Գինն 2 ֆրանգ։

4. Սբբազան ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԻՆ ՈՒԽՏԻ. պատկերազարդ. Ա. մաս։ Շաբաթագրեց Մեսրոպ երէց։ Կ.պոլիս. տպ. Օ. Արզումանեան։ 1 ֆր.։

5. Նոյն Բ. մաս. ՆՈՐ ՈՒԽՏ։ Գին 1 ֆր.

6. Մասնական պատմութիւն ՀԱՅ ՄԵԾԱՏՈՒՆՆԵՐՈՒ. 1400էն 1900. Բ. տպագրութիւն յարդարեալ և կրկնապատկեալ. գրեց Ց. Գ. Մ.։ Կ.պոլիս. Տպ. Օ. Արզմ. 1910։ Գին ֆր. 2,50։

7. Շէյքսփիր. ԱՆՏՈՆԻՈՍ ԵԻ ԿԼԷՕՊԱՏՐԱ. (Դրամ հինգ արարուածով)։ Թարգմանեց Գ. Ֆինգլեան (Փառնակ)։ Փարիզ. Տպագր. Կ. Ներսէսեան. 1911։ ֆր. 2,50։

8 Ի Ս. Թաղտաճեան. ԳԵՂԱԴՐՈՒԹԻՒՆ հայերէն-ֆրանսերէն։ Կ. պոլիս. Տպագր. Օ. Արզմն.։ ֆր. 1,25։

9. Թէրզեան. ԸՆԹԱՑՔ ՓՐԱՆՍԵՐԷՆ լեզուի. Էվիլ Օրօք Նոր ՓՐԱԿԱՆ ՓՐԱՆՍԵՐԷՆ ի պէտս հայ ուսանողաց. պատկերազարդ. Է. տպագր. (բարեփոխեալ) Կ. Պոլիս. 1913։ Գին 40 նգմ.։

10. Նոյն. Բ. մաս. Նոր մեթոտ զրուցարական ուսման ՓՐԱՆՍԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ. ի պէտս հայ ուսանողաց։ 1 ֆր.։

11. Նոյն. Գ. մաս։ 1 ֆր.։

12. Առձեռնարկ խօսակցութեան և նամակագրութեան հայերէն և ֆրանսերէն։ Հեռուղութեամբ Տօրր. Էպիինկի։ Guide de la Conversation et du Style épistolaire arménien-français. D'après le Dr. Ebeling. Կ.պոլիս. 1914. Տպգր. Օ. Արզմն. Գին 3 ֆր.։

13 Սահակ-Մեսրոպ. Հայերէն-Անգլերէն Զրուցատրութիւն։ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹԻՒՆ, խօսելավարժութիւն, նամակագրութիւն և քերականութիւն։ Armenian-English Conversation. Գին 2 1/2 ֆր.=2 չել.=50 ենգ.։

Վերոգրեալ 13 կտոր գիրքերն ստանալու համար պէտք է դիմել ատոնց հրատարակչին որ է Կ.պոլսի Պ. Պալենց դրատունը։ Հասցէն՝

B. Balentz
Libraire-Editeur
20, Rue Tchakmakjilar
CONSTANTINOPLE

ԵՐԿՈՒՆՔ

Հատարակական, գիտական և գրական ամսաթերթ

Օրկան Հ. Ց. Դ. Կ. Պօլսոյ Ուսանողական Միութեան։

Տարեկան բաժնեգին՝ Թիւրքիա 15 դահեկան, Ամերիկա 1 տոլար, Ուրտատահման 5 ֆրանգ։

Հասցէ Rédaction «Yergounk». Boîte postale ottomane N. 24. Péra CONSTANTINOPLE.

Շարունակուելիք է

Բաժանորդագրութիւնք 1914 Թ.

ՄԱՐՏ

(4րդ տարի)

Գրական, քաղաքական և հասարակական երկշաբաթաթերթ։

Տարեկան բաժնեգինը 4 րուլ.
Կէս տարին 2 րուլ.

Հասցէ՝ Rédaction de la revue « Mart » MOSCOU (Russie)

Տպագիր հրատարակիչ
Արշակ Կայծուձի

ՀԱՅ ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱՆ (1794–1894 ՅՈՐԵԼԻՆԻ ՊԱՏԿԵՐԸ

Հայ ազգին մէջ լրագրի սկզբնաւորութեան դարագլխին առթով 1894 թուականին հրատարակուած այս միածալ դիերքով և լուսատիպ (phototypique) չքեղ պատկերի մեծութիւնն է 50×35 հարիւրորդամէթր և ապուած է 70×45 հարիւրորդամէթր քարտոնի (carton) վրայ այլ և այլ բնագրով մէկտեղը դրուած է հայ լրագրութեան հիմնադրին, Տ. Յարութիւն Քհնյ. Շմաւոնեանի, պատկերը և բոլորտիքը՝ 1894ին հայերէն լեզուով հրատարակուող բոլոր լրագիրները անոնց գրեթէ ամենքի խմբագրապետների պատկերներովը։

Գինն է 4 ֆրանք, ճանապարհածախքէ մէկտեղ հաշուած։

* * *

Գալէնքեարեան Հ. Գ. — Պատմութիւն հայ լրագրութեան իր սկզբանէ մինչև մեր ժամանակը. Հատոր Ա. 1794–1860։ Մէկ լուսատիպ պատկերով։ Գինն է, ճանապարհածախքովը մէկտեղ, 2 ֆր. և 50 ենթմ.։

Հրատարակուելիք

Օրուան ամենէն հետաքրքրաշարժ պատմութիւնը

Պատկերազարդ

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԱՂԷՏԸ

Յակոբ Ց. Թէրզեանի

(864 էջերէ կազմուած և 160 պատկերներով պարզարուած)

Կիլիկիոյ աշխարհահռչակ չարդին՝ ականատեսի լիակատար իրականութիւնները բովանդակող և ամենամեծ զոհողութիւններով հրատարակուած այս պատմական, գրական եւ գեղարուեստական գիրքը՝ կարժէ որ ամէն հայ անպատճառ և անպատճառ առնէ և կարդալէ ետքը գուրգուրանքով պահէ։ Գինը՝ բազմամեայ գործին մեծութեանը՝ աննշան է, ընկազմ 30 պրչ. և կազմուած ու միայնուն թուպիով 40 պրչ։ Արտասահմանի համար 10 ֆրանգ։

Կարելի է ստանալ նաև Արմենիահ խմբագրութեան գրասենեակէն 10 ֆր.ով իսկ Մարսէյլէ դուրս 11 ֆր.։

24

ՏՆՕՐԷՆ—ԽՄԲԱԳԻՐ
ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Հայերէն Տպարան Մ. Փորթուգալեանի
Le Gérant : François CARRIERE.
Marseille. — Imprimerie du Midi